

פרק ראשון

הדין וחשבון השנתי ומועד הגשתו

חוק מבקר המדינה תשי"ט - 1949 מטיל על המבקר להמציא "עם סיום ביקורת החשבונות השנתיים של הגופים המבוקרים, אולם לא יאוחר מתום ששה חדשים לאחר שנת הכספים של המדינה, לועדת (הכספים) דין וחשבון בסביל הכנסת".

הדין וחשבון השנתי מס. 1 מוגש בזה לועדת הכספים. החומר הכלול בדין וחשבון זה אינו פרי העבודה הראשון, שמבקר המדינה מגיש לועדת הכספים של הכנסת. מלבד שתי חוות דעת על טאלות, שהועברו למבקר לבירור והסקת מסקנות ע"י החלטת הועדה מיום ד' אדר תשי"ז (21.2.50), הוגשה ביום ו' אב תשי"ז (9.8.50) חוברת בשם "הסלב הראשון בביקורת במדינת ישראל", המכילה סקירה על תפקידי הביקורת וביצועם, ועל כמה בעיות יסודיות של מינהל המדינה ודרכי פתרונן. אם גם הוסבר בסקירה זו, שאין הוא דין וחשבון שנתי בהתאם לחוק, הרי החומר הכלול בה מהווה כעין הקדמה כללית להסברת עבודתו של מבקר המדינה ותוצאותיה הראשונות. אל נכון ראויה איפוא סקירה זו להחשב כחלק מדין וחשבון השנתי הראשון.

בגלל נימוקים שיוסברו בהמשך הדברים, אין הדין וחשבון הנוכחי אלא חלק ראשון של הדין וחשבון השנתי מס. 1 שמבקר המדינה מגיש לועדת הכספים לתקופת פעולות הממשלה וחשבונותיה למן ייסוד המדינה - 15 במאי 1948 - ועד 31 במארס 1950. חלק נוסף שיטלים את הדין וחשבון יוגש לועדת הכספים בסביל הכנסת בעתיד הקרוב. הסיבה העיקרית להגשת הדין וחשבון השנתי בסני חלקים נעוצה במידת הענותם של הגופים המבוקרים להוראות סעיף 9 (א) של חוק מבקר המדינה. הסעיף קובע:

"גוף מבוקר חייב להמציא במועד שיקבע המבקר, אולם לא
יאוחר משלושה חדשים לאחר תום שנה הכספית שלו, דין
וחשבון על הכנסותיו והוצאותיו באותה שנה ומאזן זכויותיו
והתחייבויותיו למועד תום השנה, בלויית כל מסמך שידרוש
המבקר לאמות הדין וחשבון והמאזן".

הגופים המבוקרים, פרט לאחדים, לא יצאו ידי חובתם החוקית

הזאת, לא מבחינת התוכן ולא מבחינת מועד ההגשה.

מבקר המדינה דרש, וחזר ודרש, מכל הגופים המבוקרים,

שימלאו את חובתם לפי הסעיף הנ"ל; אך ברוב המקרים לא הועיל.

מתוך הגופים המבוקרים, שרשימתם המלאה ניתנת בנספח לדו"ח

זה רק הגופים המבוקרים הבאים הגישו את הדו"חות שלהם עד 30 ביוני

1950:-

1. הממונה על רכוש האויב;
 2. הנמל בחיפה;
 3. המדפיס הממשלתי (הכפוף למשרד ראש הממשלה);
 4. מחלקת ההוצאה של אפ"ב;
 5. המועצה לשיווק פרי הדר;
 6. המטל הצבאי בשטחים מוחזקים;
 7. מחלקת התשלומים של צ.ה.ל.
- הגופים הבאים הגישו את הדו"חות שלהם במסך החדשים

יוני - אוגוסט - ספטמבר 1950:-

1. משרד ראש הממשלה (פרט למדפיס הממשלתי);
2. מחלקת נכסי המדינה של משרד האוצר;
3. משרד הבריאות;
4. משרד החוץ;
5. משרד החקלאות;
6. משרד לנפגעי מלחמה;
7. משרד המסחר והתעסיה;
8. משרד המשפטים;
9. משרד הסעד;
10. משרד העבודה והביטוח העממי, (ההנהלה הראשית, האגפים המרכזיים, ומחלקת האיגוד השיתופי);
11. משרד העליה;
12. רכבת ישראל;
13. שירותי הדואר;
14. המחלקה למלוות חוץ;
15. האגף ליטוב חיילים וטיקומם;
16. התעסיה המלחמתית.

ואלה הגופים שהדו"חות שלהם לא הוגשו למבקר המדינה עד

יום 30.9.1950:-

1. משרד הבטחון;
2. משרד הדתות;
3. משרד האספקה והקיצוב;

3

4. משרד המטכ"ל;
5. משרד הפנים;
6. משרד החינוך והתרבות;
7. משרד העבודה והביטוח העממי (האגף לעבודות הצבוריות ושרותים טכניים, ומחלקת המדידות);
8. האפוסטרופוס לנכסי נפקדים.

החשב הכללי המרכז בידו את הנהלת הכספים והחשבונות של

כל משרדי הממשלה ואשר הדין וחשבון שלו מהווה איפוא את נקודת המוצא הטבעית לחלק חשוב של הדין וחשבון השנתי של מבקר המדינה, לא הגיש עד 30.6.50 כל סיכום מאוזן. סיכומים זמניים ובלתי מוחאמים נמסרו למבקר בראשית ספטמבר 1950; ואילו חשבונות מדויקים אך בלתי מפורטים הוגשו לראשית חודש נובמבר 1950.

בנסיבות אלו אין אפשרות לסכם ולהגיש דוחות כוללים וממצים אלא במקרים בודדים בלבד והם:

(א) הדינים וחשבונות של הגופים העיקריים, שהגישו את הדוח שלהם למבקר המדינה עד 30.6.50, והם: הממונה על רכוש האויב ונמל חיפה.

(ב) דוח על משרד ממלתי אחד, שאמנם לא הגיש את הדוח שלו תוך המועד הקבוע בחוק, אבל היה ברור מראש, שבמשך זמן ארוך למדי לא יעלה בידו לסכם את חשבונותיו ולהגיש דוח ליום 31.3.50, משרד זה הוא משרד האספקה והקיצוב.

(לעומת זאת יתר הפרקים שבחלק הראשון הזה אינם מתייחסים אל הדוחות של הגופים המבוקרים, כי אם מכלילים תוצאות מן הביקורת הטוטלת).

המצב המתואר מאלץ את מבקר המדינה להעמיד בראש דין וחשבון

שנתי זה את ציון הליקוי היסודי שלא הוסבר ולא תוקן כראוי, והוא אי מלוי הוראות סעיף 9(א) של חוק מבקר המדינה ע"י רוב בנינים ומנינים של הגופים המבוקרים. פגיעה זאת בחוק איננה ניתנת עוד לתיקון ביהס לשנת הכספים, שנתיימה ביום 31.3.50. האחר נחקיים והוא עובדה. אולם ניתנת אפשרות להביא המלצה למניעת הפגיעה הזאת בחוק בעתיד לבוא. הדרכים לכך נראות שתיים:—

1. הכהגת סאנקציות נגד הגופים המפגרים בהגשת הדוח.
2. תיקון החוק בהתחשב באפשרויות המעשיות של הגופים המבוקרים, ובפרט החשב הכללי.

לגבי כל פיגור בהגשת הדוחות אחרי המועד הקבוע בחוק

הריני להמליץ על נקיטת הצעדים הבאים:—

(א) יום אחד אחרי תום התקופה הקבועה בסעיף 9(א) יציט מבקר המדינה לועדת הכספים של הכנסת רשימת כל אותם הגופים המבוקרים שלא הגישו עד היום הקודם למבקר המדינה את הדין וחשבון שלהם;

(ב) ועדת הכספים תדון בהודעה זו בישיבתה הראשונה אחרי קבלת ההודעה ותמנה מבין חבריה ועדה מיוחדת שתפקידה יהיו:-

1. להזמין לפנייה את האחראי לגוף המבוקר המפגור כדי להסביר את סיבות הפיגור בהגשת הדין וחשבון;

2. לחקור בכל יתר הדרכים הנראות לועדה את סיבות הפיגור, ולהסיק מסקנות;

(ג) מסקנות הועדה המיוחדת תובאנה בכתב על ידי ועדת הכספים לפני מליאת הכנסת.

תקופת שלושה חדשים להכנת הדו"ח הנדרש מן הגוף המבוקר היא קצרה מדי בפרט לגבי החשב הכללי.

החשב הכללי מחוייב לפרסם דין וחשבון כללי על הכנסותיה והוצאותיה של הממשלה לפי חוקי התקציב. בקטר לפרסומם זה מצאה הכנסת לראוי להאריך את תקופתו פעמיים; משלושה חדשים לחמישה חדשים, ואחר כך עד לשנים-עשר חודש.

נראה רצוי, איפוא, להציע תיקון חוק מבקר המדינה באופן שהתקופה הניתנת לגופים המבוקרים להגשת הדו"ח שלהם למבקר המדינה לפי סעיף 9(א) של החוק, תוארך עד לסיסה חדשים אחרי תום שנת הכספים שלהם. בד בבד עם זה יט לתקן גם את סעיף 11(א) של החוק באופן שמועד הגשת הדו"ח של מבקר המדינה לועדת הכספים של הכנסת יטאר גם להבא שלושה חדשים אחרי המועד שייקבע בסעיף 9(א)-ב ויועמד איפוא על תשעה חדשים לאחר שנת הכספים של המדינה-הצעה מפורסת ומנוסחת לסנויים אלו בחוק מבקר המדינה תוגש לועדת הכספים.